

demOS

Jaargang 27
September 2011

ISSN 0169-1473

Een uitgave van het
Nederlands
Interdisciplinair
Demografisch
Instituut

Bulletin
over
Bevolking
en
Samenleving

7

NIDI

inhoud

- 1 **Europeanen zonder grenzen**
- 4 Buitenlands eten
- 6 **Oud, ouder, ...oudst**
- 6 Verschil in levensverwachting tussen sexen
- 8 **Op weg naar de 10 miljard?**

Foto: tania64/stock.xchng.com

Europeanen zonder grenzen

Internationale verbondenheid in de Europese Unie

PETER EKAMPER EN
JEANNETTE SCHOORL

Is Europa 'uit'? De belangstelling voor Europa lijkt al jaren af te nemen. De opkomst bij de verkiezingen voor het Europees Parlement is onverminderd laag. De financiële crisis en de daaropvolgende Eurocrisis stellen de solidariteit binnen de Europese Unie bovendien danig op de proef. Door de crises wordt ook steeds duidelijker hoe landen en economieën in Europa met elkaar verbonden zijn. Maar geldt dat ook voor de burgers? Hoe internationaal zijn we eigenlijk in Europa?

Voelen we ons vooral tot ons eigen land aangetrokken, of hebben we (ook) een internationale oriëntatie? Hoe staat het met onze contacten over de grens, hebben we grensoverschrijdende familiebanden, hebben we er gewerkt of gestudeerd, of wonen we er soms een tijdje? Spreken we de taal, houden we van de cultuur, het eten, kortom... wat voor banden hebben wij met het buitenland, en hoe verbonden voelen we ons eigenlijk met het buitenland? Op verzoek van de Europese Commissie heeft het NIDI een aantal aspecten van internationale verbondenheid onderzocht: buitenlandse afstamming, persoonlijke ervaring in het buitenland, persoonlijke relaties en sociaal-culturele banden. Hiervoor is gebruik gemaakt van de Eurobarometer van februari/maart 2010 (zie kader).

Familiebanden over de grens

Bijna een op de tien (7 %) EU-burgers van 15 jaar of ouder is in een ander land geboren. Nog meer mensen hebben een ouder die in het buitenland is geboren (12 %), of een grootouder (17 %). We hebben dus heel wat grensoverschrijdende familiebanden, maar voor slechts 5 procent van de Europeanen geldt dat zowel hij/zijzelf als beide ouders en alle grootouders elders geboren zijn. Overigens is de bevolking met buitenlandse wortels iets onderschat omdat in de Eurobarometer alleen inwoners van de Europese Unie met een EU-nationaliteit worden ondervraagd. Er is nogal wat verschil

Foto: Daisy Mary/flickr.com

EUROBAROMETER

De Eurobarometer is een sinds 1973 uitgevoerd enquêteonderzoek van de Europese Commissie naar de publieke opinie in alle EU-lidstaten. De hier gebruikte gegevens komen uit de Eurobarometer van februari/maart 2010, waarin speciale aandacht is besteed aan de banden van EU-burgers met andere landen. De totale steekproefomvang was 26.600 personen, allen EU-ingezetenen van 15 jaar of ouder met de nationaliteit van een van de 27 EU-lidstaten.

tussen de diverse Europese landen. Luxemburg – met zijn grote immigrantenbevolking – staat op eenzame hoogte. De Oost-Europese lidstaten en Italië en Portugal daarentegen, hebben relatief weinig inwoners met buitenlandse wortels.

Persoonlijke ervaring in het buitenland

Werk- of studie-ervaring in een ander land is een goede indicator voor een internationale oriëntatie. Uit de Eurobarometer blijkt dat nogal wat mensen een tijdje (ten minste drie maanden) in het buitenland hebben gewoond, om daar te studeren (8 %), te werken (13 %), of om andere redenen (10 %). Acht procent woont nu of heeft vroeger samengewoond met een in het buitenland geboren partner. Een heel kleine minderheid heeft een tweede huis in een ander land (3 %).

Opnieuw scoren de Oost-Europese landen relatief laag als het gaat om de persoonlijke ervaringen in het buitenland. Dat komt waarschijnlijk door de lagere welvaart en het feit dat tot aan de jaren '90 van de vorige eeuw buitenlandse reizen aan veel beperkingen onderhevig waren.

Persoonlijke sociale relaties

Vergeleken met eigen buitenlandse afkomst of ervaringen zijn indirecte internationale persoonlijke relaties meer wijdverspreid: ruim een kwart van de EU-burgers (27 %) heeft naaste familie in een ander land, en 40 procent heeft goede vrienden die in een ander land wonen. In dit geval scoren juist de Oost-Europese landen relatief hoog, net als een aantal van de kleinere landen (Cyprus, Ierland, Litouwen, Malta en Luxemburg). De relatief sterke (arbeids)migratie speelt hier mogelijk een rol. Ook is onderzocht of iemand immigranten in zijn vriendenkring heeft. Of dat zo is, heeft niet alleen te maken met eigen openheid maar ook met of er veel immigranten in de omgeving wonen. Bijna drie op de tien respondenten zeggen goed bevriend te zijn met immigranten in het eigen land. Vooral Luxemburgers, Zweden, Spanjaarden, Denen, Ieren en Slovenen scoren hoog op dit aspect.

Sociaal-culturele banden

In de Eurobarometer zijn ook vragen gesteld die tot doel hadden om algemene betrokkenheid en openheid ten opzichte van andere landen te onderzoeken: frequent vakantiebezoek aan steeds hetzelfde buitenland (één op de vijf), het volgen van nieuws, cultuur of sport uit het buitenland (één op de drie), en (eveneens één op de drie) het regelmatig eten van 'buitenlands eten'. Op deze manier gemeten komt internationale sociaal-culturele betrokkenheid tamelijk veel voor. Opnieuw zijn er duidelijke verschillen tussen de landen: de Nederlanders en de Luxemburgers scoren op alle drie de aspecten relatief hoog. In het alge-

INDEX VAN INTERNATIONALE VERBONDENHEID

De 'index van internationale verbondenheid' vat 18 verschillende aspecten van verbondenheid samen. De index is gebaseerd op de vragen in de Eurobarometer over verschillende soorten banden die mensen kunnen hebben met andere landen. De index is samengesteld uit vier deelterreinen ieder bestaande uit een aantal vragen.

Deelterrein	Vragen
Buitenlandse afstamming	respondent zelf, moeder, vader en/of grootouders geboren in buitenland
Persoonlijke ervaring in het buitenland	respondent heeft partner uit buitenland, heeft gewerkt in buitenland, opleiding gevolgd in buitenland, bezit huis in buitenland
Persoonlijke sociale relaties	respondent heeft familie in buitenland, vrienden in buitenland, vrienden die zijn verhuisd vanuit buitenland
Sociaal-culturele banden	respondent kent ander taal, houdt vakantie in buitenland, volgt nieuws/sport/cultuur uit buitenland, eet thuis regelmatig buitenlands eten

De waarde van de index varieert tussen nul (geen verbondenheid) en één (volledige verbondenheid) en is berekend als de gewogen som van de vier deelterreinen (0,3 x afstamming + 0,3 x persoonlijke ervaring + 0,3 x persoonlijke relaties + 0,1 x cultuur).

meen lijkt het dat inwoners van kleinere landen en van landen waar de bewoners meerdere talen spreken hoger scoren op het aspect 'volgen van nieuws, sport of cultuur uit het buitenland', terwijl een grote immigrantenpopulatie of een koloniale historie van invloed zijn op de mate van 'exotisch eten'.

Talenkennis

Internationale banden zijn veel gemakkelijker te realiseren als men meerdere talen spreekt. Ongeveer één op de drie ondervraagden zegt ten minste één andere taal vloeiend te kunnen spreken. Niet onverwacht geldt dat het minst in de Engeltalige lidstaten (Verenigd Koninkrijk en Ierland) hetgeen niet verbaast omdat Engels een belangrijke internationale voertaal is waardoor de prikkel om een andere taal te leren minder groot is. Maar ook in Frankrijk, Italië, Polen, Hongarije en Roemenië worden relatief weinig andere talen gesproken.

Index van internationale verbondenheid

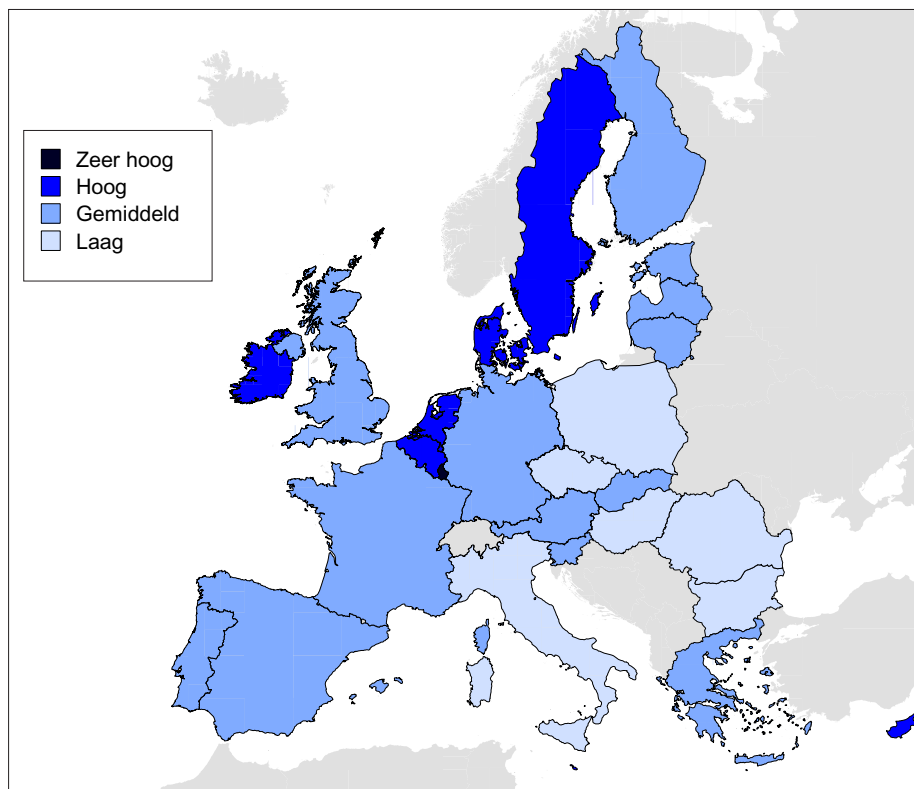
Een samenvattend beeld van de internationale verbondenheid wordt verkregen met behulp van de index, die de 18 verschillende aspecten van verbondenheid in de vier eerdergenoemde levenssferen samenvat (zie kader). Voor elke levenssfeer is bovendien een aparte index berekend. Op basis van de scores (zie kaart en tabel) kunnen vier groepen landen worden onderscheiden:

1. Luxemburg, dat op alle onderdelen zeer hoog scoort, is het meest internationaal georiënteerde land van Europa. Het grote aantal internationale instellingen in dit land zal hier niet vreemd aan zijn.
2. Andere relatief internationaal georiënteerde landen zijn België, Cyprus, Denemarken, Ierland, Malta, Nederland en Zweden.
3. Het minst internationaal georiënteerd zijn de landen in het midden, oosten of zuiden van Europa zoals Bulgarije, Tsjechië, Hongarije, Polen en Roemenië, maar ook Italië.
4. De gemiddeld scorende overig 13 lidstaten van de EU.

Achtergronden van verbondenheid

Hoe zijn de verschillen in verbondenheid te verklaren? Het verbaast niet dat Europeanen van buitenlandse afkomst (d.w.z. in het buitenland geboren of met in het buitenland geboren ouders of grootouders), bovengemiddeld scoren op sociaal-culturele verbondenheid; het land van herkomst is in sociaal-cultureel opzicht nog heel dichtbij. Driekwart van de in het buitenland geborenen spreekt ten minste één andere taal dan de taal van het land waar men woont, tegenover net iets minder dan één op de twee autochtonen. Dat verschil vinden we ook terug op andere terreinen: 83 procent van de in het buitenland geborenen voelt zich verbonden met een ander land dan het woonland, maar toch voelt ook ruim de helft van de autochtonen een dergelijke verbondenheid.

Internationale verbondenheid in de Europese Unie, 2010

Bron: eigen berekeningen op basis van Eurobarometer februari/maart 2010.

Index van internationale verbondenheid, 2010

	Scores per deelterrein				Totaalscore
	Buitenlandse afstamming	Persoonlijke ervaringen in het buitenland	Persoonlijke sociale relaties in het buitenland	Sociaal-culturele banden	
België	0,15	0,34	0,09	0,53	0,23
Bulgarije	0,02	0,30	0,03	0,17	0,12
Cyprus	0,06	0,50	0,13	0,35	0,24
Denemarken	0,08	0,37	0,11	0,57	0,23
Duitsland	0,17	0,34	0,09	0,42	0,22
Estland	0,12	0,36	0,08	0,35	0,20
Finland	0,06	0,34	0,08	0,31	0,17
Frankrijk	0,12	0,31	0,09	0,35	0,19
Griekenland	0,10	0,29	0,07	0,20	0,16
Hongarije	0,03	0,20	0,04	0,22	0,10
Ierland	0,10	0,56	0,14	0,38	0,28
Italië	0,03	0,17	0,04	0,14	0,08
Letland	0,14	0,40	0,06	0,41	0,22
Litouwen	0,06	0,40	0,06	0,33	0,19
Luxemburg	0,45	0,67	0,30	0,85	0,51
Malta	0,04	0,50	0,06	0,57	0,24
Nederland	0,08	0,38	0,10	0,69	0,24
Oostenrijk	0,14	0,35	0,10	0,40	0,22
Polen	0,02	0,31	0,03	0,14	0,12
Portugal	0,04	0,41	0,06	0,24	0,18
Roemenië	0,01	0,31	0,03	0,17	0,12
Slovenië	0,12	0,43	0,08	0,43	0,23
Slowakije	0,04	0,35	0,06	0,36	0,17
Spanje	0,12	0,35	0,12	0,28	0,20
Tsjechië	0,04	0,22	0,03	0,26	0,11
Verenigd Koninkrijk	0,15	0,38	0,10	0,39	0,22
Zweden	0,12	0,47	0,15	0,47	0,27
EU-gemiddelde	0,09	0,32	0,08	0,32	0,18

Bron: eigen berekeningen op basis van Eurobarometer februari/maart 2010.

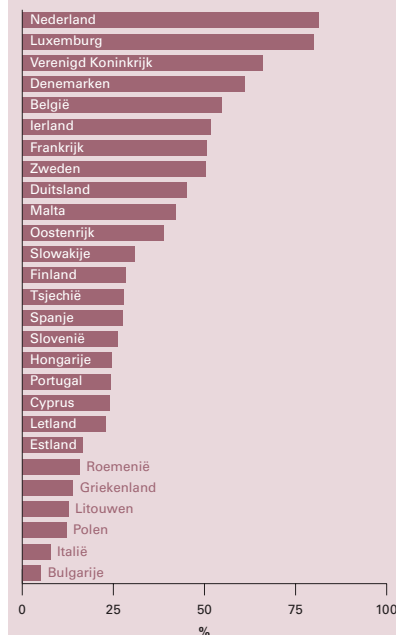

Foto: Anton Stalheim/flickr.com

demodata

BUITENLANDS ETEN

Ruim 36 procent van de burgers van de Europese Unie eet thuis regelmatig 'typisch buitenlands' eten. De verschillen tussen de 27 EU-landen zijn echter groot. De Nederlanders staan met 81 procent aan kop en de Bulgaren sluiten de rij met 5 procent.

Bron: Eurobarometer februari/maart 2010.

Buitenlandse werk- of studie-ervaring, of het bezit van een tweede huis in een ander land hebben te maken met internationale mobiliteit. De veronderstelling is dat dit goede indicatoren zijn van internationale verbondenheid. Maar versterken deze mensen hun internationale banden ook door regelmatige vakanties in het land van hun voorkeur, en door het volgen van het nieuws, sport of culturele zaken uit het buitenland? En eten ze ook regelmatig 'exotisch'? Dat blijkt inderdaad het geval, vooral wat betreft buitenlandse studie-ervaring en het bezit van een tweede huis. Internationale studenten spreken vaak drie of meer talen, en door in het buitenland te studeren vergroot je je talenkennis. Het leren van een extra taal kan bovendien een van de motieven zijn om in het buitenland te studeren. En het bezit van een tweede huis in het buitenland leidt ongetwijfeld tot regelmatige bezoeken aan het land in kwestie.

Foto: Wim de Jonge

Jongeren

Meer migratie en buitenlandse reislustigheid verhogen de kans op internationale sociaal-culturele belangstelling en internationale persoonlijke relaties. De effecten daarvan zijn waarschijnlijk het eerst merkbaar bij de jong volwassenen. De leeftijdsgroep 25-34 jaar scoort over het algemeen inderdaad het hoogst op de verbondenheidsindex. De scores nemen af voor de oudere leeftijdsgroepen. De jongste leeftijdsgroep (15-24 jaar) scoort ook iets lager, maar dat verbaast niet omdat zeker tieners in deze groep nog te jong zijn voor zaken als buitenlandse studie of werken in het buitenland, het hebben van een buitenlandse partner, of het hebben van een huis in het buitenland. Ook meer talenkennis en een hoger opleidingsniveau vertalen zich in een sterkere internationale verbondenheid. Beide hangen sterk samen met leeftijd. Terwijl bijvoorbeeld maar één op de drie 65-plussers een andere taal dan de moedertaal goed genoeg spreekt om een gesprek te voeren, zijn twee op de drie 15-24 jarigen daar toe in staat.

Verbondenheid met andere landen

Behalve naar internationale verbondenheid in het algemeen is aan de respondenten in de Eurobarometer ook gevraagd om één of twee landen te noemen waarmee men zich het meest verbonden voelt, naast het eigen land. Ruim de helft van de EU-burgers (51 %) noemde tenminste één zo'n land (zie figuur). Vooral de Luxemburgers, de Zweden en de Nederlanders voelen zich verbonden met een ander land, of dat nu binnen de EU ligt of elders in de wereld. Zuid-Europeanen (Italianen, Portugezen en Grieken), Letten, Polen en Slovenen tonen de minste internationale verbondenheid. De richting van de voorkeuren verschilt sterk, maar over het algemeen zijn de Zuid-Europese landen en de grote landen met een omvangrijke economie favoriet: de landen die het meest genoemd worden zijn Frankrijk, Italië, Spanje (elk 8 %), Duitsland en het Verenigd Koninkrijk (6 %).

Kijken we naar individuele landen dan is er meestal verbondenheid met buurlanden en – afhankelijk van het welvaartsniveau van een land – met populaire vakantiebestemmingen of met landen die werkgelegenheid bieden. Nederlanders voelen zich vooral verbonden met het populaire vakantie-land Frankrijk gevolgd door de buurlanden Duitsland en België. Belgen voelen zich nauw verbonden met Frankrijk op enige afstand gevolgd door Spanje, Italië, Nederland en Duitsland. Nederlanders voelen zich overigens meer verbonden met België (16 %) dan Belgen (9 %) met Nederland. Het Zweedse patroon is diverser: buurlanden Denemarken en Noorwegen zijn prominente favorieten, net als Spanje, Italië en Frankrijk, maar ook Thailand en misschien economisch bepaalde voorkeuren voor het Verenigd Koninkrijk en de Verenigde Staten zijn aanwezig.

Het belang van historische banden wordt geïllustreerd door Cyprus en Malta, beide voormalige Britse koloniën. Zes van de tien Cyprioten voelen zich het sterkst verbonden met buurland Griekenland, maar ruim één op de vijf noemt het

Foto: Audrey Mallafrey/flickr.com

Verenigd Koninkrijk, net als bijna de helft van de Maltezers (de andere helft is gericht op buurland Italië).

De combinatie naburigheid en economische aantrekkingskracht is ook sterk aanwezig in Oost-Europa. Litouwers bijvoorbeeld zijn vooral gericht op buurlanden Polen en Rusland, maar ook op het werkgelegenheid biedende Verenigd Koninkrijk, Ierland en Duitsland. Ook Bulgaren vertonen een dergelijk beeld, met buurland Griekenland, Rusland (historisch) en Duitsland en het Verenigd Koninkrijk (economisch). Roemenen hebben met Italië, Duitsland, Frankrijk en Spanje voornamelijk economisch gerichte voorkeuren.

Tot slot

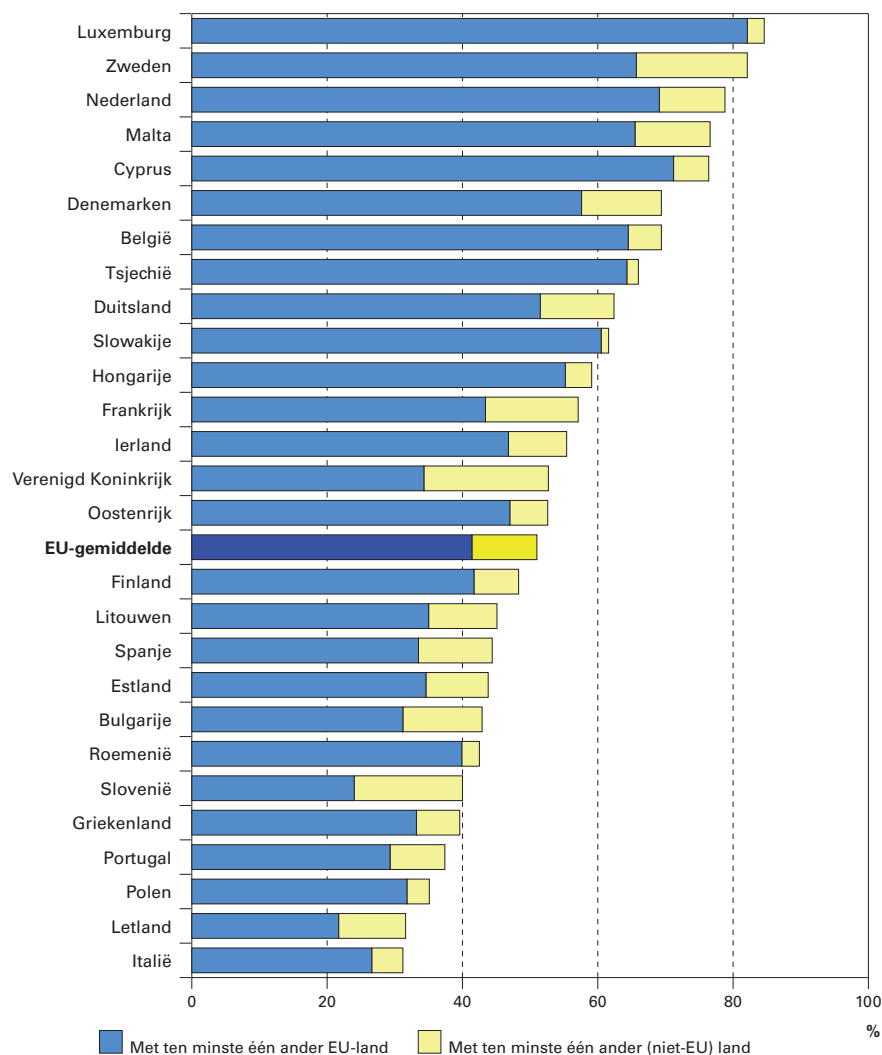
Europeanen voelen zich verbonden met wat er zich buiten hun landsgrenzen afspeelt. De banden met het buitenland zijn heel divers en liggen vooral op sociaal-cultureel terrein, zoals blijkt uit de belangstelling voor andere talen, culturen en gewoonten. Om van het buitenlands eten maar niet te spreken. Ook bestaan er veel grensoverschrijdende familie- en vriendschapsbanden en wordt er in het buitenland gewerkt en gestudeerd. De verschillen tussen de landen zijn groot. Omdat jongeren en hoger opgeleiden over het algemeen meer internationale banden hebben, mogen we verwachten dat de internationale verbondenheid in de toekomst zal toenemen. De voorkeuren zijn sterk op Europa gericht, en worden bepaald door een mix van naburigheid, historische banden, vakantievoorkeuren en economische aantrekkingskracht. Ondanks het in de afgelopen jaren gegroeide euroscepticisme scoort Nederland over het algemeen hoog op internationale verbondenheid. Welk effect de huidige Eurocrisis op de mate van internationale verbondenheid zal hebben is vooralsnog onduidelijk.

Drs. P. Ekamper, e-mail: ekamper@nidi.nl, en
drs. J.J.S. Schoorl, e-mail: schoorl@nidi.nl,
 NIDI.

LITERATUUR:

- Ekamper, P. en J. Schoorl (2010), *International connectedness in the European Union*. Research Note for DEMONET – Demography Network of the European Observatory on the Social Situation and Demography. Den Haag: NIDI (te downloaden via de NIDI-website)

Percentage EU-burgers dat zich verbonden voelt met andere landen, 2010

Bron: Eurobarometer februari/maart 2010.

Foto: Eurostar.com

